

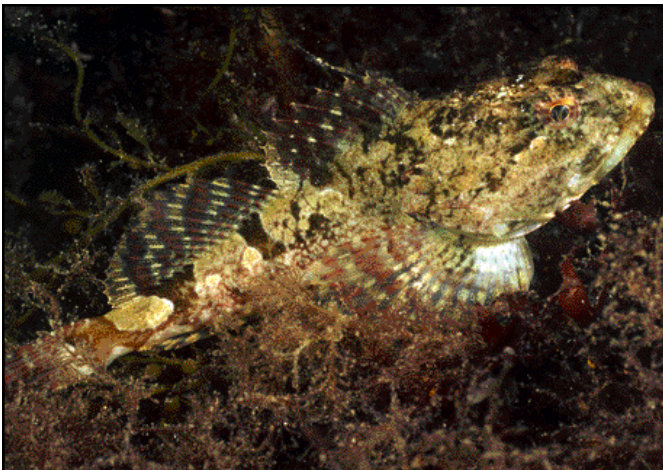
BIOLOGI

Text & Foto Anders Axelsson

Rötsimpan

och dess släktingar

Rötsimpa, *Myoxocephalus scorpius*

Rötsimpan och dess släktingar har alla ett stort och brett huvud.

För något år sedan guidade jag en grupp studenter genom en stor akvarieanläggning. Ett av akvarierna var utformat som en stor balja där man har möjlighet att känna och ta på djuren. Vi stod vid detta akvarie då en av tjejerna i gruppen böjer sig fram för att titta närmare på djuren. Plötsligt hoppar en rötsimpa upp ur akvariet och biter tag i hennes halssmycke. Detta var hennes första kontakt med den glupska rötsimpan.

Simporna är som regel småvuxna fiskar som företrädesvis lever i grunda kustvattenområden. Många av dem tolererar relativt utsötat vatten och några få arter lever även i sötvatten. De är inte särskilt rörliga av sig, utan ligger under långa perioder orörliga utmed botten för att invänta passerande bytesdjur. Precis som många andra bottenlevande fiskar så saknar de simblåsa. De har ett stort och brett huvud med en eller ofta flera taggar som skjuter ut ifrån gällocket. Fjäll saknas, men flera av arterna har beniga eller taggiga bildningar i skinnet. Vi har tio arter av simporna i Sverige och av dessa är det rötsimpan som är mest allmän.

Rötsimpan, vår största simpa

Rötsimpan finns längs nästan hela Sveriges kust. Den förekommer längs hela västkusten och nästan hela ostkusten. Högst upp i Bottenviken saknas den då salthalten är för låg för att den ska kunna reproducera sig. Den har en övervägande kustnära förekomst, men påträffas ända ner till 250 m djup. Arten kräver inte någon speciell miljö utan finns på såväl sandiga och leriga bottenar som på klippbottenar. Den är väldigt stationär och bildar ofta lokala raser. På västkusten kallas den för ulk medan den i Stockholms skärgård ofta kallas för skrabb. Andra namn som kan förekomma är krusulke, hornskalle och broksimpa.

Rötsimpan är en allätare som är beryktad för sin glupskhet. Med sin stora tandförsedda mun hugger den

efter det mesta som rör sig. När bytet fåtts in i munnen avgörs om det är ätbart eller skall spottas ut igen. Ungdjuren livnär sig främst av märkräfflor och ungformer av räkor medan de vuxna djuren ger sig på krabbor, räkor, mindre sillar, smörbultar och andra småfiskar. Rötsimpan är en utmärkt matfisk, men då den i våra vatten inte blir större än 30 cm anses den vara för liten för att vara kommersiellt intressant. På Grönland nyttjas den dock som människoföda, men där blir de upp till 60 cm och kan väga drygt ett kilo.

Fortplantar sig mitt i vintern

Rötsimpan blir könsmogen vid två års ålder. Hannarna är då 14-25 cm långa och honorna 15-30 cm. Under lektiden, som infaller mellan december och mars, får båda könen klarare och kraftigare färger. Hanens buk blir högröd med vita fläckar, medan honans buk antar en mera gulorange ton. Vid parningen närmar sig fiskarna varandra buk mot buk samtidigt som hanen greppar tag om honan med sina stora grova bröstfenor. För att underlätta fasthållningen av honan får hanen små vårtliknande taggar på insidan av bröstfenorna under parningstiden.

Rötsimpan har inre befruktning och hanen tränger in i honan via ett penisliknande organ kallat genitalpapill. Strax efter parningen läggs en relativt stor romsamling mellan block och stenar eller

bland vegetationen. En simporna kan lägga upp till 2 700 romkorn. Rommen varierar i färg från gult till rött och har en diameter på 2-2,5 mm. Rommen vaktas av hanen tills de kläcks, vilket tar fyra till tolv veckor beroende på vattentemperaturen. De små ynglen har en längd av 5-8 mm vid kläckningen och lever den första tiden i det fria vattnet. Under april månad när de nått en längd av 15-20 mm uppsöker de havsbotten. De unga simporna växer relativt snabbt. Honorna tillväxer snabbare än hanarna och blir även större. Könsmognaden nås vid två års ålder och de blir normalt inte mer än sex år gamla.

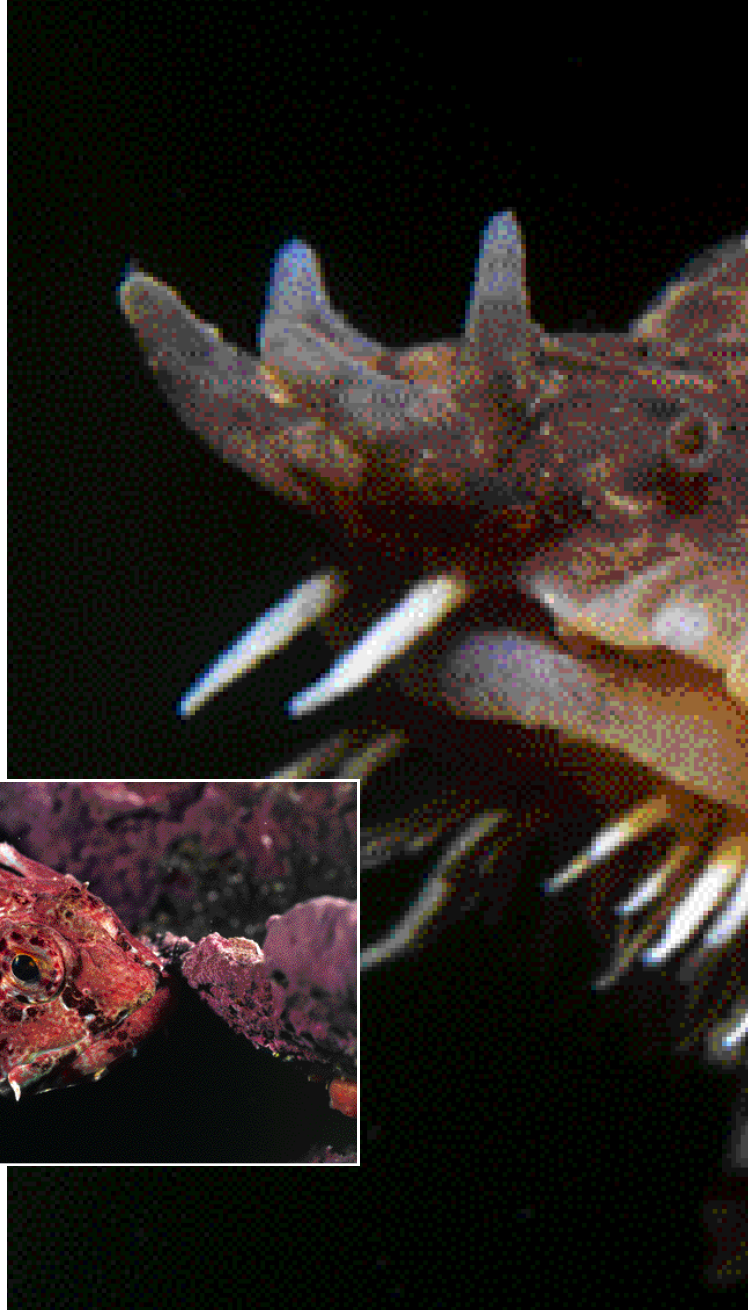
På vissa håll i litteraturen uppges att hanens gällockstaggas avsöndrar ett gift i samband med parning och lektid. Detta skulle gälla såväl rötsimpa som oxsimpa. Efter att ha pratat med en hel del kustbor med stor erfarenhet av havet är jag dock lite skeptisk till denna uppgift. De flesta av dem har aldrig hört talas om att simphanarnas taggar skulle vara giftiga under lektiden. En god vän vid Tjärnö marinbiologiska laboratorium berättade dock att då han växte upp längs Hallandskusten varnade de äldre för simpornas taggar under vintern, d.v.s. under lektiden. Han är emellertid av den uppfattningen att taggarna är ogiftiga. Dessa varningens ord om giftighet har nog främst att göra med att man lätt sticker sig på de vassa taggarna

Rötsimphanen vaktar rommen tills den kläcks.

Rötsimpan parasiteras ofta av fiskigeln *Malmiana brunnea*. Iglarna sätter sig normalt i huvudregionen på simpan.

Oxsimpan, *Taurulus bubalis*

Oxsimpan känns igen på en liten vit skinnflik i mungipan samt på att den största gällockstaggan går utanför gällocket.

om man hanterar dem med frusna och stela fingrar. Sticksåren blir sedan lätt infekterade, troligen är det detta som missuppfattats som ett gift.

Oxsimpan och skäggsimpan

Oxsimpan är förvillande lik rötsimpan, men blir betydligt mycket mindre. I svenska vatten blir den endast 18 cm lång. Den skiljs lättast från rötsimpan genom att den har en liten vit skinnflik som sticker ut från mungipan. Ytterligare ett bra kännetecken är att oxsimpan största gällockstagg går utanför gällocket till skillnad från rötsimpan. Arten finns längs hela västkusten och förekommer till i höjd med Stockholm på ostkusten. Oxsimpan är mera kräsen vid valet av miljö än rötsimpan och den hittas främst på grunda algbevuxna bergväggar, annars är levnadssättet väldigt likt rötsimpan.

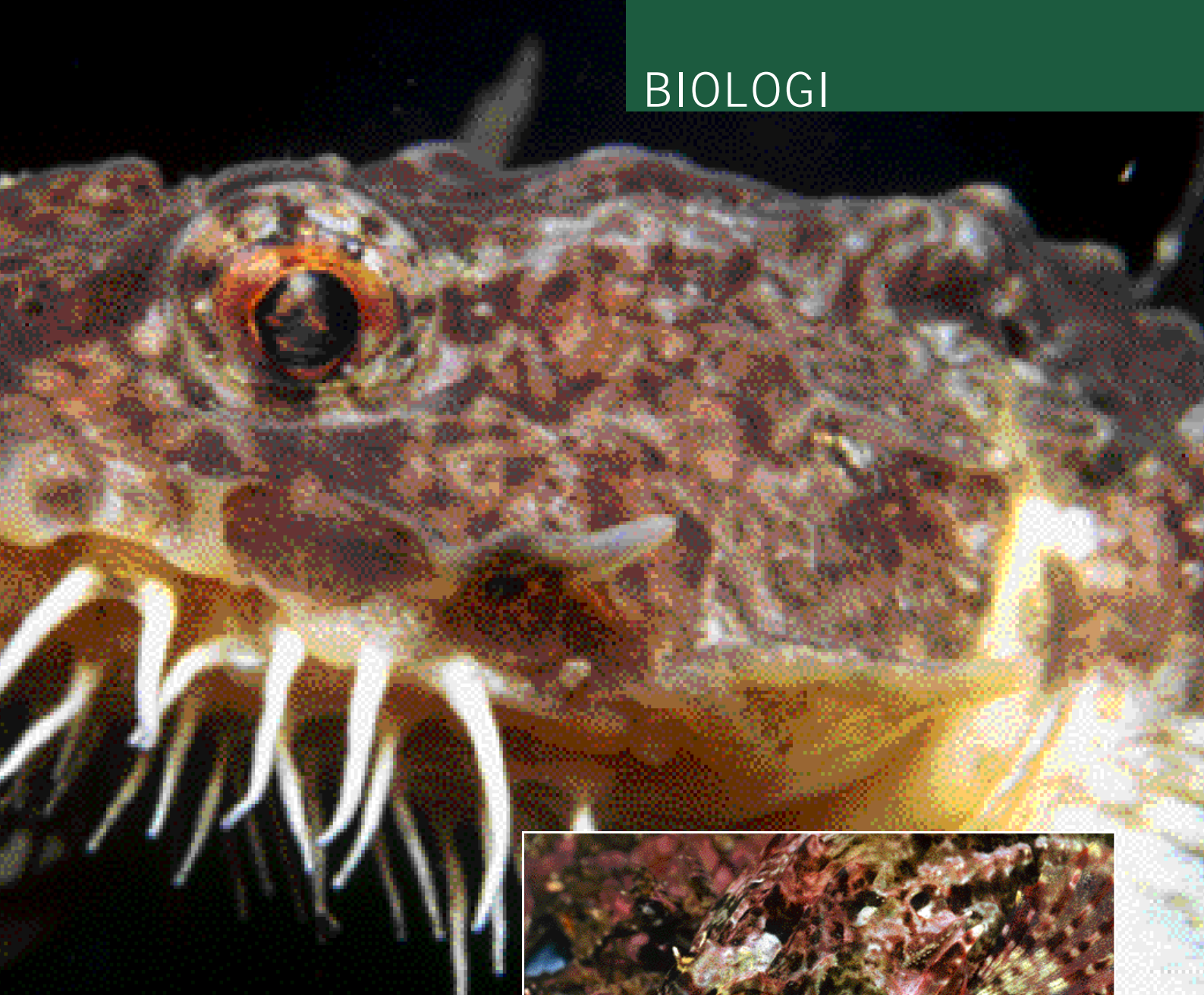
Utöver rötsimpan och oxsimpan är även skäggsimpan vanligt förekommande på västkusten. Skäggsimpan skiljer sig en hel del från de andra simporna och placeras i en egen familj kallad pansarsimpor eller pansarulkar, Agonidae. De kallas så därför att deras kropp är täckt av benplåtar vilket gör dem relativt hårda och stela. Detta är ett bra kännetecken, men den känns också lätt igen på "skägget" på undersidan av huvudet. Alla dessa skäggtömmar har smaksinnesceller så att fisken kan avgöra om det finns något ätbart nere i botten. Födan utgörs i huvudsak av små kräftdjur.

Många släktingar

Såväl skäggsimpan som röt- och oxsimpan går in i Östersjön, men Östersjön har också en alldeles egen simpant som inte går att hitta längs västkusten, näm-

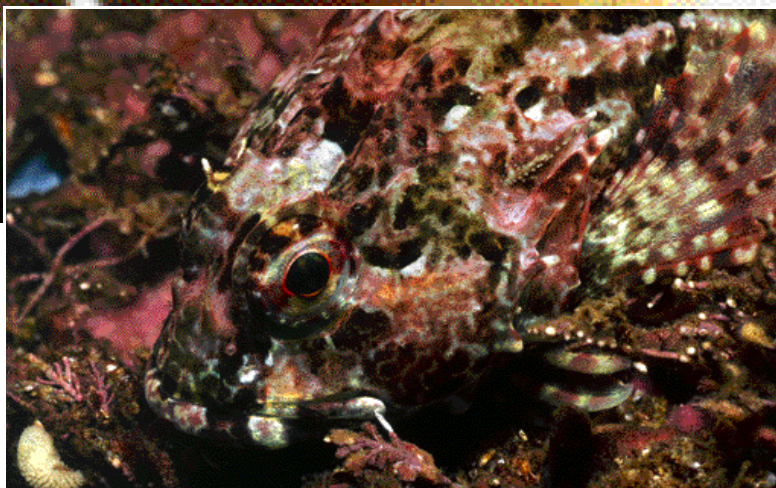
ligen hornsimpan. Namnet har den fått av fyra skrovliga benknölar som sitter på fiskens huvud. Hornsimpan är en ishavsrelikt som finns kvar sedan senaste istiden, då vi hade ett betydligt kallare klimat i Sverige. Stora delar av Sverige var då nedtyngt av is och Östersjön hade en förbindelse ut till havet där Väneren och Vättern ligger i dag. Hela området kring dessa båda sjöar var alltså havsbotten. Som en rest ifrån denna tid finns det fortfarande hornsimpor kvar i Väneren och Vättern. Individerna i dessa isolerade populationer blir inte lika stora som sina artfränderna i Östersjön och deras knölar på huvudet är inte heller så tydligt markerade.

Utöver de fyra nämnda simparterna ovan finns ytterligare sex i svenska vatten. Sannolikheten att man träffar på någon av dem är dock relativt liten. Taggsimpan är sällsynt och förekommer

Ovan:
Skäggsimpa, *Agonus cataphractus*, kan smaka om det finns något ätbart i botten med hjälp av sina många skäggtömmar.

Till höger:
Oxsimpan är väldigt färgvariabel och smälter oftast väl in med omgivningen.

sparsamt längs norra delen av västkusten. I samma område kan man ha turen att stöta på klykskrabb. Den är en nordlig art som främst förekommer på sandbottnar. Halvulk och simpknot lever i huvudsak i arktisk miljö och får anses som sällsynta gäster i våra vatten, medan stensimpa och bergsimpa är rena sötvattensarter. Sötvattenssimporna är relativt vanliga, men de ses sällan av dykare då de lever ett undanskymt liv nere bland block och stenar. ●

Bildförsäljning
Bildspel
Föredrag
Kurser
Skolverksamhet

Anders Axelsson www.sjoharen.just.nu 0523 - 61 14 28